

تصویر سلامت

دوره ۲ شماره ۲ سال ۱۳۹۰ صفحه ۳۹ - ۳۴

سیری بر مفاهیم پایه و مهارت‌های سواد اطلاعاتی

زهرا غلامی^۱، وحیده زارع گاوگانی^{۲*}

چکیده

این مقاله مروری به بیان مفهوم سواد اطلاعاتی، اهمیت و کاربرد آن در نظام های آموزشی و دانشگاهی می پردازد. سواد اطلاعات یک ابزار مهم راهبردی در جوامع و نظام های اطلاعاتی می باشد و به گروه یا قشر خاصی تعلق ندارد بلکه هر شهروندی که در جامعه دانش مدار زندگی می کند لازم است داری توانمندی های تعریف شده در چهارچوب سواد اطلاعاتی باشد. لذا در این مقاله هم سعی شده گروههای مختلف مشغول در جامعه دانشگاهی مورد نظر واقع شود.

کلیدواژه‌ها: سواد اطلاعاتی، آموزش سواد اطلاعاتی، مهارت‌های سواد اطلاعاتی

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری

۲. عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده مدی ریت و اطلاع رسانی پزشکی. دانشگاه علوم پزشکی تبریز

(Email: vgavgani@gmail.com)

مقدمه

سواد اطلاعاتی مجموعه مهارت هایی است که فرد را قادر می سازد نیاز اطلاعاتی خود را تشخیص دهد، با شناسایی منابع اطلاعاتی موجود به تدوین روش جستجو در این منابع پرداخته و پس از انجام جستجو، اطلاعات به دست آمده را ارزیابی کرده و به منظور تولید اطلاعات جدید پیوند لازم بین اطلاعات جدید را با دانش قبلی خود برقرار سازد. مفهومی است که در نتیجه تحولات و تغییرات سریع در فن آوری های اطلاعاتی پیدا شده است. به مهارت هایی که فرد به منظور ادامه حیات در جامعه اطلاعاتی به آنها نیازمند است، سواد اطلاعاتی گفته میشود (۱).

تعبیر سواد اطلاعاتی را نخستین بار پل ژوکروفسکیه کار برد. وی در طرح پیشنهادی خود به کمیسیون ملی علوم کتابداری و اطلاع رسانی N.C.L.I.S ایالات متحده در ۱۹۷۴، به تبیین اهداف دستیابی به سواد اطلاعاتی پرداخت. او کسی را دارای سواد اطلاعاتی می داند که برای استفاده از منابع اطلاعاتی آموزش دیده باشد و بتواند با استفاده از اطلاعات مسایل خود را حل کند (۲).

لی بورچینالد در ۱۹۷۶ سواد اطلاعاتی را مهارت یافتن و استفاده از اطلاعات برای حل مشکلات و تصمیم گیری مؤثر و کارآمد دانست. در تعریف بورچینالد، سواد اطلاعاتی به سه مهارت مربوط شده است: یافتن، حل مشکلات، و تصمیم گیری. وی نیز همچون ژوکروفسکی بر مهارت حل مسأله تأکید کرده است (۳).

رابرت تیلر در ۱۹۷۹، سواد اطلاعاتی را توانایی حل مشکلات با استفاده از منابع اطلاعاتی دانست. از نظر او شناخت منابع و محل آنها برای پاسخ به سؤال، اصل اساسی سواد اطلاعاتی است.

در دهه ۱۹۸۰ عنصر فناوری نیز وارد تعریف سواد اطلاعاتی شد. انجمن صنعت اطلاعات در ۱۹۵۲ اعلام کرد: سواد اطلاعاتی دانشی است که به فرد کمک می کند تا بداند چگونه و کجا برای رسیدن به منابع دانش از فن آوری اطلاعاتی استفاده کند. در همین دهه، ویلیام دمو تحت تأثیر نوآوری های فناوری در پردازش، ذخیره سازی، بازیابی و انتقال اطلاعات تعریف جدیدی از سواد اطلاعاتی ارائه کرد: سواد اطلاعاتی مهارت و دانش دسترسی مؤثر به اطلاعات و ارزیابی آن هنگام نیاز است. به نظر او سواد اطلاعاتی با شیوه تفکر رابطه مستقیمی دارد. پشتکار، توجه به جزئیات و دقت در پذیرش عقاید منتشر شده صفاتی هستند که به پرورش این مهارت کمک می کنند.

در تعاریف دیگری که در دهه ۱۹۸۰ ارائه شد، سواد اطلاعاتی به عنوان سواد در جامعه اطلاعاتی مورد توجه قرار گرفت. برای مثال کارول کولتاو در ۱۹۸۷ گفت: سواد اطلاعاتی و سواد کارکردی (توانایی خواندن و استفاده از

اطلاعات در زندگی روزمره، تشخیص نیاز اطلاعاتی، جست و جوی اطلاعات برای تصمیم گیری آگاهانه) بسیار به یکدیگر نزدیکند. لازمه سواد اطلاعاتی، توانایی کنترل اطلاعات تولید شده توسط رایانه ها و رسانه های ارتباط جمعی است. تحولات اجتماعی و فن آورانه نیازمند مهارت و دانش جدید است.

جان اولسن و بیل کونز معتقدند سواد اطلاعاتی درک نقش و قدرت اطلاعات، توانایی یافتن، استخراج و استفاده از اطلاعات در تصمیم گیری ها توسط فرد است. همچنین توانایی تولید و دستکاری اطلاعات با استفاده از فرایندهای الکترونیکی، مهارت هایی هستند که جزو مهارت های سواد اطلاعاتی محسوب می شوند. به طور خلاصه، "سواد اطلاعاتی گسترش مفهوم سواد سنتی در پاسخ به جامعه ای است که ما در آن زندگی می کنیم".

در نیمه دوم دهه هشتاد میلادی، کتابداران کتابخانه های دانشگاهی از اصطلاح سواد اطلاعاتی به جای سواد کتابخانه ای استفاده کردند و برنامه های آموزش استفاده کنندگان از کتابخانه ها کم کم جای خود را به برنامه های ارتقای سواد اطلاعاتی داد.

در پایان دهه ۱۹۸۰، نقش مهارت های کتابخانه ای در آموزش تفکر نقاد وارد برنامه های آموزش استفاده کنندگان شد. در پایان این دهه دو کتاب درباره نقش کتابخانه در آموزش مهارت های سواد اطلاعاتی منتشر شد. کتاب اول، نوشته پاتریشیا بریویک و ای. گوردون جی، بر نقش کتابخانه ها در پیشرفت آموزش عالی تأکید داشت؛ و کتاب دوم گزارش انجمن کتابداران آمریکا بود. هر دو کتاب، سواد اطلاعاتی را موضوعی مرتبط به حرفه کتابداری در آموزش و پرورش تلقی کردند. گزارش انجمن کتابداران آمریکا، اهمیت دستیابی به سطح عالی سواد اطلاعاتی در جامعه را مورد تأکید قرار داده است و مهارت یادگیری با اتکا بر منابع اطلاعاتی را ضروری میداند (۴). تعریف این انجمن درباره سواد اطلاعاتی یکی از معتبرترین تعاریف است. در این تعریف آمده است: "برای اینکه فردی از نظر اطلاعاتی با سواد باشد، باید بتواند تشخیص دهد اطلاعات در چه زمانی مورد نیاز است و توانایی یافتن، ارزیابی و استفاده مؤثر از آن را داشته باشد. افراد دارای سواد اطلاعاتی کسانی هستند که آموخته باشند چگونه بیاموزند. آن ها می دانند که چگونه یاد بگیرند، زیرا می دانند که دانش چگونه سازمان دهی شده است و چگونه می توان اطلاعات مورد نیاز را پیدا کرد و از اطلاعات به گونه ای استفاده کرد که دیگران نیز بتوانند از آن بیاموزند. افراد دارای سواد اطلاعاتی برای یادگیری مادام العمر آمادگی دارند، چرا که همیشه می توانند اطلاعات مورد نیاز

شخصی خود بهره مند شود، کسب سواد اطلاعاتی یک نیاز اساسی برای همه است.

برای دانش آموزان و دانشجویان

امروزه دانش آموزان بیش از هر زمان دیگری در این عصر دیجیتال، به سواد اطلاعاتی نیاز دارند. به خصوص زمانی که اطلاعات همگانی و دسترسی به آن بی هیچ قید و بندی امکان پذیر شده است، نیاز دانش آموزان برای دستیابی به منابع معتبر، موثق و کارآمد به اندازه تعبیر و کاربرد یافته ها، اهمیت یافته است. مطمئناً از آنجا که آموزش بر اساس استانداردها ارزیابی را ساده و تمایز میان مؤسسات را آشکار می نماید، به زودی این امر عمومی و فراگیر خواهد شد. این موضوع از لحاظ نظری به پایه ای بودن دانش می پردازد. البته دانش استاندارد یک موضوع دیگر. برای به کارگیری استاندارد تعهد و فعالیت در سطح مدارس مورد نیاز است. به منظور رسیدن دانش آموزان به موفقیت های چشم گیر، فعالیت ها باید برنامه ریزی شده و بر اساس تحقیقات منتقل و ارزیابی شوند. سواد اطلاعاتی و برنامه های آموزشی پایه ای که آنرا پرورش می دهد اقدامات متقابل وابستگی به اطلاعات را ایجاد می نماید. به وسیله تدریس رسمی، جایی که دانشجویان باید تکیه کنند به استاد برای حصول به اطلاعات به این آموزش فعال نیاز دارد. دانشجویان کنترل بیشتری روی آموزش شان دارند و استاد متخصص به صورت آزاد به همه چیز واقف است و نقش ایفا می نماید. هنوز استاد نقش مهم تری در تسهیل آموزش منابع پایه ای دارد که معمولاً می تواند در قالب یک مقاله، یا فایل پاورپوینت باشد.

برای شهروندان

شهروندانی که از سواد اطلاعاتی استفاده می نمایند می دانند چطور از اطلاعات به منظور بهره بیشتر در کار و زندگی روزمره شان استفاده نمایند. اطلاعات سودمند را هنگامی که تصمیماتی می گیرند از قبیل کجا فعالیت های اقتصادی انجام دهند و چگونه انجام دهند تعیین می نمایند. آن‌ها قادرند نوارهای خبری، سخنرانی های سیاسی را ارزیابی کنند و تشخیص دهند که چه وقتی آمارها کاربرد دارند؛ بنابراین آن‌ها ممکن است تصمیم اطلاعاتی درستی اتخاذ نمایند. این شهروندان قدر ارزش قدرت اطلاعات را می دانند. آنها معتقدند به منظور نشان دان مشکلات و سؤالات در زندگی و جوامع شان در اجتماع به اطلاعات نیازمندند. آنها می فهمند که اطلاعات به دانش نیاز دارد که مورد تحلیل قرار گرفته شود و مورد سؤال واقع شده و در ساختار وجودی دانششان و تجربیات شان وجود داشته باشد. آن‌ها آموزشگران را در طول دوران زندگی سازمانده کرده اند، زیرا آن‌ها می دانند چگونه آموزش ببینند.

خود را پیدا کنند و از آن برای تصمیم گیری آگاهانه استفاده نمایند" (۴).

امروزه، وجود رایانه‌ها و منابع الکترونیکی و استفاده از آنها توسط کاربران کتابخانه‌ها، باعث شده سواد اطلاعاتی را "سواد اطلاعاتی دیجیتالی" نیز بنامند. سواد اطلاعاتی دیجیتالی توانایی ارزیابی، مکان‌یابی، ترکیب و استفاده بهینه از اطلاعات و شبکه‌های ارتباطی و منابع الکترونیکی است (۲).

باسواد اطلاعاتی

باسواد اطلاعاتی فردی است که قادر است سخت افزارها و نرم افزارهای کاربردی پایگاه داده و فن آوری های دیگر را برای انجام امور گوناگون مربوط به تحصیل، حرفه و امور شخصی خود به کار گیرد. فرد باسواد اطلاعاتی، ارزش اطلاعات را تشخیص داده و وقتی برای حل مشکلی، به اطلاعات نیازمند است، توانایی پیدا کردن و تحلیل آن‌ها را داشته و قادر است محتوای اطلاعات را با دید انتقادی ارزیابی کند؛ همچنین استفاده از محتوای اطلاعاتی را به درستی و با مهارت انجام می دهد و از طرفی، توانایی ایجاد محتوای کیفی را نیز دارد. بنابراین افرادی که مایلند تا به سواد اطلاعاتی دست یابند ابتدا باید مهارت‌های تکنولوژی مربوطه را کسب نمایند.

مهارتهای لازم برای باسوادان اطلاعاتی

- ۱- مهارت‌های فنی (سواد رایانه ای)
- ۲- مهارت‌های ذهنی (سواد عمومی یا سنتی)
- ۳- مهارت‌های ارتباطی و اطلاعاتی

هفت اصل مهم در سواد اطلاعاتی

- ۱- قدرت تشخیص نیاز اطلاعاتی
- ۲- شناسایی روش های دسترسی به اطلاعات
- ۳- تدوین استراتژی‌های لازم برای جستجو
- ۴- مهارت‌های جستجو و دسترسی
- ۵- توانایی مقایسه و ارزیابی منابع
- ۶- سازماندهی، کاربرد و برقراری ارتباط
- ۷- نمایش اطلاعات و مشارکت در ایجاد دانش جدید

مزیت های سواد اطلاعاتی

با توجه به تحولات سریع محیط اطلاعاتی، نیاز به دانستن برخی مهارت ها ضروری است. چنانچه بپذیریم که تک تک افراد جامعه در رشد و سعادت آن نقش دارند، بنابراین می توان استدلال کرد که برای آن که هر یک از اعضای جامعه بتواند از اطلاعات در زندگی حرفه ای و

برای کارکنان

محیط کار حاضر و آینده یک نوع کارمند جدید طلب می نمایند؛ مطالعه و توانایی حساب‌گری به‌طور سادگی کافی نیستند. در محیط بازار جهانی، داده‌ها در یک تریلیونیم ثانیه و گیگابایت مخابره می شوند. سیل اطلاعات باید نظم گیرد، ارزیابی شود و کارکنان قادر باشند گردآوری نمایند، سنتز نمایند و ارزیابی کنند. فقدان این مهارت‌ها در حال حاضر سالانه میلیون‌ها دلار از نظر ارزش اقتصادی باعث کاهش تولید، حوادث و از نظر کیفی باعث تولید ناچیز می گردد. کارکنان باید سواد اطلاعاتی داشته باشند.

برای کارکنان منحصر به فرد، محیط کار یک محل بزرگ برای تغییر وابسته به تحول می شود، تعدیل سریع در تغییر محیط کاری به معنی تغییرات شغلی و دوره ای چند حالتی خواهد بود. تعهد اولیه برای آموزش به عنوان یک فرآیند نه به عنوان تولید نهایی و ایفای نقش سواد اطلاعاتی در این فرآیند می باشد که کارکنان را در دیدن این تغییرات به‌عنوان تحول نه به عنوان ضربه توانا می نماید.

آموزش سواد اطلاعاتی

پیوند میان یادگیری و سواد اطلاعاتی، مؤسسات آموزشی را بر آن داشت تا به تلفیق آموزش این مهارت با برنامه‌های درسی خود بیاورند. برخی صاحب‌نظران، مخالف جداسازی آموزش سواد اطلاعاتی از سایر برنامه‌های آموزشی هستند و معتقدند آموزش سواد اطلاعاتی باید بستر رشد و گسترش سایر الگوهای آموزشی باشد. عده‌ای نیز بر این عقیده‌اند که سواد اطلاعاتی به‌عنوان یک درس دانشگاهی قابل آموزش است و اهمیت مهارت‌های مرتبط با این مفهوم نیز ایجاب می کند که همچون سایر دروس در همه رشته‌های مختلف دانشگاهی تدریس شود (۳).

اهمیت سواد اطلاعاتی در حرفه کتابداری پذیرفته شده است و اعتقاد بر آن است که کتابداران می‌توانند در به‌وجود آوردن فراگیران مادام‌العمر نقش مهمی بر عهده گیرند (۴). آموزش سواد اطلاعاتی از سطح ساده به پیشرفته عبارتند از:

۱. آموزش با گرایش منابع اطلاعاتی: در این نوع آموزش، بر شناساندن منابع اطلاعاتی تأکید می‌شود و استفاده از کتاب به‌عنوان بهترین گزینه برای ارتقای سطح دانش فراگیران مورد تأکید است.

۲. آموزش با گرایش نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی: در این نوع، بر آموزش چگونگی استفاده از نظام‌های اطلاعاتی و ابزارهای کمکی آنها تأکید می‌شود و طی آن مهارت‌های کتابخانه‌ای به افراد آموخته می‌شود. این مرحله بخشی از آموزش اطلاعاتی است، به شرط آنکه نظام‌ها و خدمات به‌عنوان ابزار استفاده از اطلاعات مورد توجه قرار گیرند.

۳. آموزش با گرایش آموزش کاربران: در این نوع، تأکید بر کاربران و نیازهای آنان است. عبارت "هدایت کاربر" جایگزین "آموزش کتابخانه‌ای" می‌شود. در این نوع آموزش کاربر جزو ضروری آموزش اطلاعاتی است و انسان بخشی از نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات است.

۴. آموزش با گرایش تمرکز بر روی اطلاعات: با پذیرش این نکته که تمامی آنچه که آموزش اطلاعاتی در پی آن است خود اطلاعات است، مهارت‌های اطلاعاتی به‌عنوان بخش لاینفکی از مهارت‌های زندگی افراد تلقی می‌شوند و روی توانایی فرد در مقابله با محیط تأثیر می‌گذارند. توجه بسیار زیاد به مهارت‌های اطلاعاتی در برخی موارد موجب غفلت از سایر مراحل آموزش اطلاعاتی شده و در مواردی نیز دانش مربوط به ماهیت و وجود اطلاعات مورد بی‌توجهی قرار گرفته است (۱).

تمام مراحل فوق در آموزش اطلاعاتی حایز اهمیت است. طرح این چهار مرحله به مفهوم آن است که آموزش اطلاعاتی باید در سطوح مختلف و بسته به تقاضای محیط‌های اطلاعاتی افراد مختلف مورد توجه قرار گیرد. به بیان دیگر، محیط اطلاعاتی فرد در نهایت تعیین کننده سطح آموزش سواد اطلاعاتی است (۵).

دستورالعمل‌ها و استانداردهای سواد اطلاعاتی

انجمن کتابداران استرالیا، انجمن کتابخانه‌های آموزشی آمریکای، و انجمن کتابخانه‌های ملی و دانشگاهی انگلیس اقدام به تهیه استانداردها و دستورالعمل‌هایی برای آموزش، فراگیری، و سنجش مهارت‌های سواد اطلاعاتی کرده‌اند که مجموعه‌ای از آن به شرح زیر است:

- ۱) تشخیص نیاز به اطلاعات
- ۲) تشخیص ویژگی و میزان اطلاعات موردنیاز
- ۳) توانایی دستیابی به اطلاعات موردنیاز به‌صورت مفید و مؤثر
- ۴) توانایی بهره‌گیری از راهبردهای جست‌وجو
- ۵) ارزیابی منتقدانه اطلاعات و منابع اطلاعاتی به‌دست آمده
- ۶) توانایی استفاده از اطلاعات برای رسیدن به هدفی خاص مانند حل مسأله
- ۷) توانایی مقایسه اطلاعات به‌دست آمده با دانش موجود و افزودن به دانش
- ۸) شناخت وظیفه اجتماعی خود در دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن
- ۹) گردآوری، سازماندهی، و دسته‌بندی اطلاعات به‌دست آمده یا تولید شده
- ۱۰) آگاهی از اینکه سواد اطلاعاتی پیش‌نیاز یادگیری مادام‌العمر است.

مهارت‌های کتابخانه‌ای، و یا حتی آموزش کتابخانه‌ای تلقی کرده‌اند.

ارتباط مفهوم سواد اطلاعاتی و آموزش کتاب‌شناختی

در متون مختلفی مورد بحث قرار گرفته، اما در مورد این نکته که مفهوم سواد اطلاعاتی جامع‌تر یا روزآمدتر از آموزش کتاب‌شناختی است اتفاق نظری صورت نگرفته است. آرپ بر این عقیده است که هیچ‌یک از این مفاهیم به خوبی تعریف نشده‌اند و سردرگمی امروزی اجتناب‌ناپذیر است. در عوض، وایت معتقد است که برخی اهداف مورد نظر در مفهوم سواد اطلاعاتی اهدافی هستند که در آموزش کتاب‌شناختی نیز پذیرفته شده‌اند. رادر و کونز بر این عقیده‌اند که این دو مفهوم کاملاً متمایز هستند و وجه تمایز آنها نیز در این است که آموزش کتاب‌شناختی پاسخی مربوط به موقعیتی خاص است؛ در حالی که سواد اطلاعاتی به یادگیری مادام‌العمر اشاره دارد که به واسطه آموزش افراد برای استفاده مؤثر از اطلاعات و ارزیابی آن کسب می‌شود. رادر معتقد است که این دو مفهوم نباید به‌عنوان دو مفهوم جایگزین یا رقیب تلقی شوند، بلکه سواد اطلاعاتی را باید به‌عنوان مفهومی گسترده‌تر تلقی کرد و آموزش کتاب‌شناختی جزئی از آن است. کاران معتقد است سواد اطلاعاتی مفهومی کل‌نگر است و برای متخصصان اطلاع‌رسانی نقش‌های متعددی قائل است.

اسنیولیو کوپر کاربرد مفهوم سواد اطلاعاتی را در متن آموزش کتابداری مورد بررسی قرار داده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که علیرغم وجود اختلاف نظرهایی در باب این مفهوم، که عمدتاً ناشی از عناصر کلی‌تر و خارج از حیطه موضوعی آن است، می‌توان به نظر واحدی در باب توصیف گرایش‌های رایج در آموزش کتابخانه‌ای دست یافت. آنان اشاره می‌کنند که این موضوع به خلق نوع جدیدی از آموزش کتابخانه‌ای می‌انجامد که می‌تواند جایگزین آموزش‌های سنتی شود. آنان در مطالعه خود واژه‌های دیگری را پیشنهاد می‌کنند، اما هیچ یک از آنها را به دلایل متفاوت، مناسب تشخیص نمی‌دهند و در پایان چنین نتیجه‌گیری می‌کنند که مفهوم سواد اطلاعاتی هم دقیق و هم روشن است و با نقش بی‌همتای کتابخانه‌ها نیز همخوانی دارد.

باودن نیز معتقد است که عبارت سواد اطلاعاتی را نباید برای توصیف آموزش شیوه استفاده از منابع اطلاعاتی یا دست‌یابی به مهارت‌های مرتبط با سواد رایانه‌ای و یا فرایندهای مربوط به جمع‌آوری و ارزیابی اطلاعات مورد استفاده قرار داد. این واژه باید مختص برنامه‌هایی باشد که کاربران را قادر می‌سازند مسیر خود را در غوغای دانش‌های موجود پیدا کنند (۳).

این توانایی‌ها نشان می‌دهد که سواد اطلاعاتی تنها مهارت نیست، بلکه یک روند فکری است که برای تقویت و شکل‌گیری آن باید به فرد آموزش داد (۶).

انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی A.C.R.L نیز در ژانویه ۲۰۰۰، استانداردها، شاخص‌های عملکرد، و برون‌دادهایی را برای اندازه‌گیری میزان برخورداری از توانایی‌های مربوط به سواد اطلاعاتی تصویب و منتشر کرد. این مجموعه از پنج استاندارد تشکیل شده که هر یک دارای چند شاخص عملکرد و تعدادی برون‌داد است.

در استاندارد نخست، این انجمن تأکید می‌کند دانش‌آموزی که از سواد اطلاعاتی برخوردار است ماهیت و گستره نیاز اطلاعاتی خود را تشخیص می‌دهد. برای این استاندارد ۴ شاخص عملکرد و ۱۷ حاصل‌نهایی تعریف شده است.

در استاندارد دوم، دانش‌آموز دارای سواد اطلاعاتی، به شیوه‌ای مؤثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز دسترسی پیدا می‌کند. برای این استاندارد ۵ شاخص عملکرد و ۲۲ حاصل‌نهایی مشخص ارائه شده است.

در استاندارد سوم، تأکید می‌شود که دانش‌آموز دارای سواد اطلاعاتی به روش نقادانه به ارزیابی اطلاعات گردآوری شده می‌پردازد و اطلاعات گزینش شده را با دانش پیشین خود تلفیق و نظام را ارزیابی می‌نماید. این استاندارد ۷ شاخص عملکرد و ۲۵ حاصل‌نهایی دارد.

استاندارد چهارم، به این می‌پردازد که فرد دارای سواد اطلاعاتی چگونه از اطلاعات استفاده مؤثر می‌کند. برای این استاندارد ۳ شاخص و ۱۰ حاصل‌نهایی معرفی شده است.

در استاندارد پنجم این مجموعه، به درک دانش‌آموز دارای سواد اطلاعاتی از محیط اقتصادی، قانونی و اجتماعی پرداخته و یادآور شده است که چنین فردی به شیوه‌ای اخلاقی و قانونی به اطلاعات دسترسی پیدا می‌کند و از آن استفاده می‌نماید. این استاندارد ۳ شاخص و ۱۳ حاصل‌نهایی دارد.

در مجموع، انتشار این اثر را می‌توان گامی در جهت رفع نگرانی‌ها و دل‌مشغولی‌های صاحب‌نظران در مورد قابل‌اندازه‌گیری بودن درجه دستیابی به اهداف مشخص شده در برنامه‌های آموزشی سواد اطلاعاتی دانست (۶).

سواد اطلاعاتی و آموزش کتاب‌شناختی

پیوند مفهوم سواد اطلاعاتی با یادگیری رسمی باعث شده تا این مفهوم با علاقه و استقبال کتابداران روبه‌رو شود. کتابداران مفهوم سواد اطلاعاتی را برای توصیف نقش سنتی خود مناسب تشخیص داده‌اند و به این باور رسیده‌اند که تلاش در زمینه ارتقای سطح سواد اطلاعاتی افراد، در واقع ادامه تلاش‌های سنتی آنان در حرفه کتابداری است. بیشتر آنان نیز سواد اطلاعاتی را شکلی از آموزش کاربران،

سواد اطلاعاتی و متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی

متون دهه ۱۹۹۰ نشان می‌دهد کتابداران در تمامی دنیا، چه در حیطه کار عملی و چه در نقش آموزش‌دهندگان در مدارس کتابداری، بسیار تلاش کرده‌اند تا در حرکت به سمت مفهوم سواد اطلاعاتی برای حرفه خود نقشی فعال داشته باشند. همچنین آنان تلاش می‌کنند تا این مفهوم را در رأس فعالیت‌های حرفه‌ای خود قرار دهند و بیشتر تمایل دارند تا به گسترش این مفهوم در کتابخانه‌های عمومی بپردازند.

گردهمایی ملی سواد اطلاعاتی در نتیجه گزارشی که انجمن کتابداران امریکا منتشر کرد، با هدف هماهنگ کردن فعالیت‌های مربوط به ارتقای سواد اطلاعاتی تشکیل شد. هدف از این گردهمایی، تشکیل گروه‌هایی برای بحث درباره مسایل مختلف مربوط به سواد اطلاعاتی و مطرح کردن این مفهوم در میان دانشگاهیان بود. این گردهمایی در نظر داشت تا این مفهوم را به‌عنوان بخش جدایی‌ناپذیری از مفهوم سواد مطرح کند.

در بحث مربوط به ارتباط میان سواد اطلاعاتی و متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی، صاحب‌نظران دیدگاه‌های

نظری متفاوتی ارائه کرده‌اند. مُرداک می‌گوید: "این دیدگاه که سواد اطلاعاتی را ابزاری تلقی می‌کند که کاربران کتابخانه را قادر می‌سازد تا نیاز اطلاعاتی خود را تشخیص دهند و اطلاعات مورد نظر خود را بیابند، ارزیابی کنند و مدیریت نمایند، باعث می‌شود که آموزش مهارت‌های مرتبط با سواد اطلاعاتی در حیطه کار کتابداران قرار گیرد و آنان با چالش‌های جدی مواجه شوند."

برثوور بیان می‌کند کتابداران تجربیات مفیدی در آموزش سواد اطلاعاتی دارند و منابع با ارزشی برای آموزش این مهارت محسوب می‌شوند. برویک نیز پیوند مشخصی میان سواد اطلاعاتی و کار مبتنی بر استناد برقرار می‌کند و معتقد است چنانچه آموزش سواد اطلاعاتی وظیفه کتابداران گردد، سؤالات مشخصی در جهت اعتلای این مفهوم از سوی کتابداران مطرح خواهد شد؛ پرسش‌هایی مانند اینکه شما چگونه به این نتیجه رسیدید، برای گفته خود چه شواهدی دارید، و سؤالات مشابه دیگر. گرچه این ارتباط در بافت ویژه آموزش سواد اطلاعاتی در دانشکده‌ها مطرح شده است، اما به نظر می‌رسد در هر بافت مشابه دیگری نیز مصداق داشته باشد (۳).

References

1. Marais, J.J. "Evolution of Information Literacy as Product of Information Education". South African Journal of Library and Information Science. 1992; 60(2): 75-79.
۲. صمیعی، میترا. "امکان‌سنجی ایجاد آموزش مجازی سواد اطلاعاتی در اینترنت". در آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی (مجموعه مقاله‌ها). به کوشش رحمت‌الله فتاحی. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳: ۴۵۹-۴۷۷
3. Bawden, David. "Information and Digital Literacies: A Review of Concepts". Journal of Documentation. 2001;57(2):218-259;
4. Behrens, Shirley J. "A Conceptual Analysis and Historical Overview of Information Literacy". College and Research Libraries. 1994;55(4):309- 322
5. Behrens, Shirley J "Literacy and the Evolution Towards Information Literacy: an Exploratory Study". South African Journal of Library and Information Science. 1990; 58(4):353-358
6. "Information Literacy Standards for Higher Education", 2000. [On-line]. Available from: <http://www.ala.org/acrl/ilcostan.html>.
۷. پریخ، مه‌ری؛ عباسی، زهره. "آموزش سواد اطلاعاتی؛ روش‌ها و راهبردها". در آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی (مجموعه مقاله‌ها). به کوشش رحمت‌الله فتاحی. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳: ۱۹۷-۲۱۴